

ejus epistolatum, 190. Hæc sententia inde dignoscitur esse hæretica, si animadvertimus illud commune atque notissimum omnibus principum. Omne torum majus est sua parte. Quod non solum verum est de majoritate (ut ita loquar) vel de excessu in magnitudine molis, sed etiam de excessu secundum perfectionem, ita videlicet quod oportet omne totum esse majus, hoc est perfectius, qualibet sua parte seorsum sumpta. Quo fundamento jacto, facile in prædicabimus veram fidei doctrinam, quod scilicet Spiritus Sanctus, nec esse possit anima mundi, quia inde sequeretur Spiritum Sanctum esse minorem mundo, quia pars mundi, cum sit anima ejus. Sequitur etiam Spiritum Sanctum esse mundi limitibus inclusum, & circumscriptum, atque definitum, quod tamen fateri aperta est blasphemia; quoniam (ut proxime convincimus) Spiritus Sanctus est Deus. At Deus nullis locorum spatii clauditur. (2. Paralip. 2.) *Nonne cogitas quod Deus excelsior caelo sit, & super stellarum verticem sublevetur? (Isa. 40.) Cælum, & cæli colorum eum capere non possunt.* Et qualiter capere possent cæli illum qui mensus est pugillo aquas, & caelos palmo ponderavit? Si ergo mundum non potest capere Spiritum Sanctum, non est possibile quod Spiritus Sanctus sit anima mundi, quoniam omnis anima capitur ab eo corpore quod fovet, & vivificat.

Duodecima hæresis est, quæ negat Spiritum Sanctum procedere à Patre, & Filio. Hanc hæresim docuerunt, & tutati sunt Græci per multas annorum centurias, ita ut hæc fuerit una ex præcipuis causis propter quas à Romana, & Catholica Ecclesia divisi sunt. Eundem errorem tenent Armenii. Dicunt enim Spiritum Sanctum à Patre procedere, sed non à Filio; ad quod inde moventur, quia in Evangelio solum invenitur processus à Patre, nunquam tamen ibi (ut dicunt) reperitur processus à Filio. Et in Symbolo Nicæno, & Symbolo Constantinopolitano solum ibi ponitur processus à Patre, in quibus nulla fit mentio de processione Spiritus Sancti à Filio. Quapropter negant Spiritum Sanctum à Filio procedere. Sed ne in vacuum laboremus, de sola voce contendentes, queramus quid intelligitur per hoc quod est procedere ab alio. Et ego non possum aliud intelligere, quam esse ab alio productum, & derivatum ab alio, ut fluvius procedit à fonte, quia ab illo trahit originem suam, calor procedit ab igne, à quo productus est: lux procedit à sole, à quo generatur. Sic etiam Filius procedit à Patre, à quo genitus est. Spiritus Sanctus procedit à Patre, & Filio, quoniam ab utroque productus est. Quod si aliud illis significat procedere ab alio, quam produci ab illo, aut derivari ab illo, tunc de voce contendimus, & ignoramus de qua re loquamur. Si vero nobiscum sentiunt de vocis significatione, aperte illis ostendemus ex sacris litteris Spiritum Sanctum procedere à Filio sicut à Patre, quoniam producit à Filio sicut à Patre. Hoc autem ita se habere, ipsa veritas nos docet, quæ apud Joannem, cap. 16. ait: *Cum autem venerit illa Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem. Non enim loquetur à semetipso, sed quacumque audiet, loquetur, &c.* Quæ verba exponens Dydimus in secundo libro de Spiritu Sancto, ita ait: *Non enim loquetur à semetipso, hoc est, non sine me, & sine meo, & patris arbitrio, quia inseparabilis à mea, & Patris est voluntate, quia non ex se est, sed ex Patre, & me est. Hoc enim ipsum quod subsistit, & loquitur, à Patre, & me illi est. Ego veritatem loquor, id est, infirmo pro quo loquitur. Siquidem Spiritus est veritatis.*

Hæc Dydimus. Quem, eo quod Græcus esset, libentius protulimus, ut forte hac occasione ejus expositio facilius à Græcis recipiatur. Quæ sequuntur apud Joannem, magis adhuc nostram fidem confirmant: *Ille (inquit de Spiritu Sancto Christus) me clarificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quaecumque habet Pater, mea sunt: propterea dixi quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis.* Quid est dicere, de meo accipiet? hoc est, sicut à me per productionem habet essentiam, ita & scientiam omnem. Sicut enim Filius dixerat alias se audivisse à Patre suo, ita nunc dicit Spiritum Sanctum audire ab eo. Quomodo autem audiat, declarat assidens, quia de meo accipiet, hoc est, quia de mea substantia, & à me productus est, & producit, & producit. Quod autem dixi à me illum accepturum, non miremini: quia sicut accipit à Patre, ita accipit à me. *Omnia enim quæ Pater habet, mea sunt.* Si ergo de substantia Patris accipit, de mea oportet quod accipiat. Si ergo de substantia Patris Filius, certe non potest aliter esse quin ab illo procedat. Sed, ut hanc nostram interpretationem magis firmam, & certam ipsis Græcis reddam; produco in medium ex eorum familia testem, fide dignum, videlicet Cyrillum, qui libro undecimo super Joannem, cap. 1. prædicta Joannis verba interpretans, hæc ait: *Minime autem alicujus rei indiget spiritus naturaliter, ut accipere illi quod non habeat, opus sit: hoc enim credere impium est.* Verum quoniam consubstantialis Filio est, proceditque per eum, omnem ejus habens virtutem, ideo ait: *Quia de meo accipiet.* Subsistere namque per se spiritum credimus, & id esse vere quod dicitur. Verum quum insit in substantia Dei, & ex ea procedat, omnia quæ Dei sunt, in seipso naturaliter habet. Non enim participatione, aut habitudine, nec ut alius à substantia Dei, sed quemadmodum florid odor qualitatem ejus naturalem olfactui offert, ita de Deo, & de Spiritu Sancto intelliges, sublimius vim exempli accipiens. Nihil igitur detrahatur spiritui, quum accipere à Filio credatur. Nam quum per Filium naturaliter procedat, ut proprius ejus cum omnibus, quæ absolute habet accipere dicit, quæ ipsius sunt. Hæc Cyrillus. Quem eo libentius produximus in testem ad versus Græcos, quod Græcus, & ipse sit, & ideo illis minime suspectus esse debet, immo valde æstimandus, & magna cum reverentia multis nominibus ab illis recipiendus. Sed admotheo lectorem, ne præfata Cyrilli verba legens erret, putans hoc adverbium, naturaliter, quum dixit, Spiritum Sanctum per Filium naturaliter procedere, usurpatum ab illo esse more Scholasticorum Theologorum, qui illo semper utuntur, ad significandum id quod est oppositum libero. Nam si juxta hanc significationem caperetur, falsum esset quod Spiritus Sanctus naturaliter procedit à Filio, quia libere procedit, propterea quod per principium productionis liberum, hoc est, per voluntatem producit à Filio. Cyrillus autem illud adverbium, naturaliter, usurpavit pro necessario, ita ut velit dicere Spiritum Sanctum necessario procedere à Filio. Hoc autem verum esse, tota theologorum schola faterur, nec inde sequitur Spiritum Sanctum non libere produci: quia libertas non opponitur necessitati, sed coactioni. Præterea Spiritus Sanctus etiam est Spiritus Filii, sicut Spiritus Patris, quod non diceretur nisi à Filio procederet, sicut à Patre. Paulus siquidem in ea quæ est ad Romanos epistola, cap. 8. ait: *Qui autem spiritum Christi non habet, hic non est ejus.* Et alibi: *(Gal. 4.) Misit Deus spiritum Filii sui in corda vestra.* Ecce hic

hic vides nominatum Spiritum Sanctum esse spiritum Filii, qui alias dicitur spiritus Patris. Ex quo convincitur ut à Filio etiam sicut à Patre procedat. Rursum, Spiritus Sanctus mittitur à Filio, sicut à Patre: signum est ergo quod etiam à Filio, sicut à Patre procedat. Filius siquidem ait: *(Joann. 16.) Si ego non abiero, Paracletus non venit ad vos. Si autem abiero, mittam eum ad vos. Qui ergo à Filio mittitur sicut à Patre, fieri necesse est ut à Filio sicut à Patre procedat.* Accedit ad hæc, quod Athanasius in symbolo ait: Spiritus Sanctus à Patre, & Filio, non factus, nec creatus, nec genitus, sed procedens. Et hic etiam Græcus est. Sed jam post hæc omnia audiamus Ecclesiæ definitionem. Concilium Lateranense sub Innocentio Papa, hujus nominis tertio, celebratum fidem suam per hæc verba protulit: *Firmiter credimus, & simpliciter confitemur, quod unus solus est verus Deus, æternus, immensus, & incomprehensibilis, omnipotens, & incomprehensibilis, & ineffabilis, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Tres quidem personæ, sed una essentia, substantia, seu natura simplex omnino. Pater à nullo, Filius à Patre solo, ac Spiritus Sanctus patreter ab utroque, abque initio semper, ac sine fine. Pater generans, Filius nascens, & Spiritus Sanctus procedens: consubstantialis, & coomnipotens, & cœterni. Hæc Concilium Lateranense, ex cuius fidei definitione omnes præfata hæreses quas de Deo, & de personis ejus exortas esse narravimus, prostrantur. Hæc autem Concilii fides habetur in volumine Epistolatum Decretalium, titulo de Summa Trinitate, & Fide Catholica. Et Concilium Lugdunense, sub Gregorio nono celebratum, expressius hanc fidem docuit, ita dicens: *Fideli, ac devota professione fateremur quod Spiritus Sanctus æternaliter ex Patre, & Filio, non tamquam ex duobus principiis, sed tamquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit. Et paucis interpositis, subjungit: Sed quia nonnulli propter inrefragabilis præmissæ veritatis ignorantiam in errores varios sunt prolapsi, nos hujusmodi erroribus viam præcludere cupientes, hoc factis approbante Concilio, damnamus, & reprobamus omnes qui negare præsumpserint æternaliter Spiritum Sanctum ex Patre, & Filio procedere, sive etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus Sanctus ex Patre, & Filio tamquam ex duobus principiis, & non tamquam ex uno procedat. Hæc ex Concilio Lugdunensi: quod decretum habetur in sexto libro Epistolatum Decretalium, titulo de Summa Trinitate, & Fide Catholica. Verum ne Græci horum Conciliorum definitiones rejiciant hac occasione quod à Latinis celebrata fuerint, opus est ut alicujus Concilii apud eos celebrati definitionem illis objiciamus. Concilium Ephesinum, quod sub Theodosio juniore celebratum est, & tertianodus appellatur, in epistola à toto Concilio ad Nestorium missa, circa finem epistolæ sic ait: *Quamvis enim in sua sit substantia spiritus ejus, & intelligatur in persona proprietatis juxta id quod spiritus est, & non Filius, atiamen alienus ab illo non est. Nam spiritus appellatus est veritatis, & veritas Christus est, unde & ab ipso similiter sicut ex Deo Patre procedit. Hæc ibi. Nec possunt calumniari dicentes hanc esse epistolam Cyrilli, & non Concilii definitionem, quoniam ut patet, principium epistolæ sic habet: *Religioso, & Deo amabili consecratos Nestorio Cyrillus, & quicumque sunt apud Ephesum Synodum. In qua inscriptione præpositus est Cyrillus, quoniam ex commissione Cælestii Papæ in illo præsidebat Concilio.****

Quod autem Græci dicunt Evangelium non ostendere processionem Spiritus Sancti à Filio, jam ostendimus esse falsum: quia est ibi non explicetur sub nomine processionis, sub verbis tamen æquipollentibus satis declaratur, Concilium etiam Nicænum, & Constantinopolitanum, & si dicant Spiritum Sanctum procedere à Patre, & taceant de Filio, non tamen dicunt solum procedere à Patre. Quid quod dicentes illum procedere à Patre, hoc solo dicto testati sunt illum processisse à Filio: quia (ut ait Boetius in libro de Trinitate) exceptis relationibus oppositis, omnia quæ de una persona dicuntur, dicuntur etiam de aliis. Cum ergo spiratio activa non opponatur filiationi, sed solum spirationi passiva, quæ convenit Spiritui Sancto, sequitur inde, ut cum dicitur Spiritum Sanctum procedere à Patre, intelligatur inde quod etiam procedat à Filio. Tertia decima hæresis omnes personas divinas impetit, & convitiis afficit, quia ait potentiam esse propriam Patris, non appropriatam: sapientiam Filii, benignitatem Spiritus Sancti. Hunc errorem tribuit etiam Petro Abailardo Sanctus Bernardus, in illa epistola, 190, quam sæpe jam citavimus. Hæc hæresis facile convincitur, si primo supponamus rem illam non esse vere alicujus propriam, quæ pluribus convenire dignoscitur. At cum confiter ex sacris litteris, potentiam, sapientiam, & benignitatem, sicut omnia alia quæ ad se dicuntur, omnibus tribus personis convenire, sequitur inde, ut nulli personæ aliqua illarum sit propria. Patrem ille fateretur potentem, sed audiat de Filio dictum esse: *(Joann. 1.) Omnia per ipsum facta sunt, & sine ipso factum est nihil.* Et quum Angelorum ministerio in gloriam ascendit, percontantibus aliquibus quis ille esset, alii respondent: *(Psal. 18.) Dominus fortis, & potens, dominus potens in prælio.* Et inter nomina quæ Filio Dei tribuit Blasius, cap. 9. sunt ista, videlicet: *Deus fortis, pater futuræ sæculi:* quæ non ob aliam causam quam propter ejus potentiam illi tribuuntur. Sed audi jam Filii, & Spiritus Sancti potentiam simul: *Verbo Domini (inquit Psaltes, Psal. 32.) cæli firmati sunt, & Spiritus oris ejus omnis virtus eorum.* Filii sapientiam concedit Petrus Abailardus: audiat ergo Paulum Deo Patri tribuentem sapientiam. Is enim in calce epistolæ ad Romanos, ita ait: *Cogniti soli sapienti Deo per Jesum Christum, cui honor, & gloria in sæcula sæculorum.* De Spiritu Sancto ait ipsamet Sapientia, discipulis suis loquens: *(Joann. 16.) Cum autem venerit illi Spiritus veritatis, docebit vos omnem veritatem.* At quomodo sapiens non est, qui potens est docere omnem veritatem? Et ut reliqua omittam, intrat alia Spiritus Sancti dona Blasius, cap. 11. enumerat *sapientiam, scientiam, & intellectum.* Non potest ergo fieri, ut qui sapientiam, & scientiam donat aliis, sapiens ipse non sit. Sola jam benignitas superest ut ostendatur communis tribus. Hanc cum Petrus Abailardus tribuat Spiritui Sancto, non est opus nisi ut ostendamus illam convenire Patri, & Filio. De Patre ipsamet veritas testatur quod benignus sit. Nam cum apud Lucam præcepisset ut beneficiamus iis qui oderunt nos, statim subdidit: *(Luc. 6.) Et eritis sicut illi, quia ipse benignus est super ingratos, & malos.* De filio autem Salomon testatur, qui de sapientia divina, quæ Filius Dei est, loquens, ita ait: *(Sap. 7.) Est enim in illa Spiritus intelligentiæ sanctus, &c.* sequitur: *Suavis, amans bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, benignus, stabilis, &c.* Si in sapientia est Spiritus benignus, quomodo ipsa benigna non erit? Sed expressius hoc nos do-

et Paulus, qui in epistola ad Titum, cap. 5. ita dicit: *Cum autem benignitas & humanitas apparuit Salvatoris nostri, &c.* Colligamus autem ex his omnibus, nec potentiam esse propriam patris, nec sapientiam filii, nec benignitatem Spiritus Sancti, sed omnia quæ ad illos dicuntur, omnibus personis esse communia. Dicuntur tamen appropriata, quia etsi sunt omnibus communia, habent tamen aliqualem cum una persona convenientiam & similitudinem: ut potentia etsi omnibus personis sit communis, dicitur tamen convenire patri, quia ille est fons (ut Augustinus ait) totius deitatis, à quo reliquæ duæ personæ procedunt. Dicitur etiam filius sapientia, quia etsi Pater & Spiritus Sanctus sapientes sint, tamen filius est genitus per intellectum patris, & est notitia quædam ab illo producta: & propter hanc similitudinem illi appropriatur sapientia, quæ omnibus est communis. Ad eundem modum solemus tribuere Spiritui Sancto bonitatem & amorem, quia Spiritus Sanctus productus est à Patre & Filio per illorum voluntatem, & est amor ab ambo us productus. Propter hanc cum illo convenientiam illi tribuitur amor, quamvis omnibus sit communis. Hujus hæresis non meminit Guido, sicut nec aliarum quas docuit Petrus Abillardus.

DIABOLUS.

DE hac re est unus Manichæorum & Priscillianistarum error, quo docent diabolum ex sua natura malum esse, nec posse esse bonum. Hæc hæresis etsi jam superiora prostrata fuit quum de creatione & creaturis omnibus disputavimus, nihilominus tamen adversus hunc non pigebit particularia adferre testimonia. Christus enim de diabolo loquens, (*Joann. 8.*) ait: *In veritate non stetit, quia non est veritas in eo.* Ex quo verbo patet etiam creatum fuisse in veritate, sed per suam malitiam ab illa cecidisse. Nam si in ea nunquam fuisset, non dixisset, in veritate fuit. Hoc autem alibi expressius docuit, dicens: (*Luc. 10.*) *Videbam Satanam sicut fulgur de celo cadentem.* Qui ergo de celo cecidit, in celo fuisse necesse est, ubi non nisi boni existunt. Quod etiam clarius ostenditur per illud quod ait diabolus cecidisse ut fulgur: id quod ideo dictum esse constat, quia fulgur lucem in sua origine habet, quæ quum parum duret, & cito exstringatur, simul cum suo casu veritatem in tenebras. Sic etiam diabolus quum in luce gratiæ & claræ cognitionis à Deo creatus fuerit, parum in ea manens, de celo cecidit, & in tenebras destrusus est. Ideo ait: *Videbam Satanam sicut fulgur de celo cadentem.* Bñaias etiam de eo sub nomine Regis Babylonis ait: cap. 14. *Quomodo cecidisti de celo Lucifer, qui mane oriebaris? Qui mane oriebaris dixit, propterea quod in principio suæ formationis aut creationis lucem habuit. Ezechiel etiam Propheta sub nomine regis Tyri de eo dixit cap. 28. Tu signaculum similitudinis Dei, plenus sapientia & perfectus decore, in deliciis paradisi fuisti. Sequitur: Tu Cherub extensus & protegens, & posuisti in monte sancto Dei. In medio lapidum ignitorum ambulasti, perfectus in viis tuis à die conditionis tuæ, donec inventa est iniquitas in te. Ecce quam multis verbis declarat diabolum aliquando fuisse bonum. Quod si quis dicat verba illa solum ad regem Tyri esse referenda, quomodo illi convenire potuit quod dixit, in deliciis paradisi Dei fuisti? Et iterum: (*Ibidem*) *Posuisti te in monte sancto Dei?* Hic autem mons sanctus Dei cælum est, de quo per*

Prophetam dicitur: (*Psal. 67.*) *Mons Dei, mons pinguis, mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo.* Et alia multa ibidem referuntur, quæ regi Tyri nequaquam convenire possunt, prout annotat beatus Hieronymus in expositione Ezechielis. Præter hæc omnia scripturæ sacræ testimonia, est etiam aperta Ecclesiæ definitio. Nam Leo Papa hujus nominis primus in epistola ad Toribium Astorigensem Episcopum, in qua errores Priscillianistarum damnat, capite sexto hæc ait: „Sexta annotatio inquit, dicat eos dicere quod diabolus numquam fuerit bonus, nec natura ejus opificium Dei sit, sed eum ex Chao & tenebris emeruisse: quia scilicet nullum sui habeat auctorem, sed omnis mali ipse sit principium atque substantia: cum fides vera, quæ est catholica, omnium creaturarum sive spiritualium sive corporalium bonam consistat substantiam, & mali nullam esse naturam. Deus qui universalis est conditor, nihil non bonum fecit. Unde & diabolus bonus esset, si in eo quod factus est permaneret. Sed quia naturali excellentia male usus est, & in veritate non stetit, non in contrariam transit substantiam, sed à summo bono, cui debuit adherere, descivit: sicut ipsi qui talia asserunt, à veris in falsa prorunt: & naturam in eo arguunt, in quo sponte delinquit, ac pro sua voluntaria perversitate damnantur. Quod utique in ipsis malum erit, & ipsum malum non erit substantia, sed pœna substantiæ.“

Hactenus Leo Papa vir quidem sanctus perinde ac doctus. Et Concilium Lateranense sub Innocentio tercio celebratum, hæc ait: Diabolus enim & alii dæmones à Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali: homo vero diaboli suggestionem peccavit. Hæc Concilium. Quæ verba habentur in libro Decretalium, capite primo de summa Trinitate & fide Catholica. Demum Concilium Braccarense primum de hac re definit: quod in capite septimo suorum decretorum ita ait: Si quis dicit diabolum non prius fuisse Angelum bonum à Deo factum, nec Dei opificium fuisse naturam ejus: sed dicit eum ex tenebris emeruisse, non aliquid sui habere auctorem, sed ipsum esse principium atque substantiam malam, sicut Manichæus & Priscillianus dixerunt, anathema sit. Hæc Concilium Braccarense. Quod autem Manichæi pro se adducunt illud Christi de diabolo dictum: (*Joann. 8.*) *Ille homicida est ab initio,* parum movet: quoniam illud non sic accipiendum est, ut intelligamus diabolum initio suæ creationis fuisse homicidam, quia tunc homo non erat quem occideret, ut homicida vocaretur: sed dicitur homicida ab initio conditionis humanæ, quando statim ut homo conditus est à Deo, diabolus illi mortem propinavit.

Secunda hæresis est Origenis, dicentis diabolum aliquando liberandum fore à pœna inferni. Hoc enim illi impingit Augustinus in lib. de hæresibus, capite quadagesimo tercio. Verum de hac jam superioribus cum de beatitudine ageremus, disputavimus. Ibi enim ostendimus & beatitudinem & pœnam inferni esse perpetuas, nec unquam finem habituras. Et præter illa quæ illic de omnibus damnatis dicta sunt, hanc hæresim peculiariter convincit illud quod apud Matthæum veritas ait, se hominibus malis in judicio diciturum: *Ite* (inquit *Matth. 25.*) *maledicti in ignem æternum, qui preparatus est diabolo, & angelis ejus.* Ex quibus satis aperte constat diabolum sicut & homines malos pœna æterna fore puniendos.

Tertia hæresis est quæ asserit diaboli suggestiones in nobis fieri per contactum lapidum, aut herbarum, prout il-

lorum sagax malida novit singula singulis vitiis convenire. Sed de hac nihil hoc loco dicere placuit, quoniam infra aptiorem illi captivum locum, videlicet in titulo,

Tentatio. Illo enim loco, jurante Deo, de hac re disputabimus.

FINIS QUINTI LIBRI.

F. ALFONSI DE CASTRO

ZAMOREN. MINORITÆ.

ADVERSUS HÆRESES.

LIBER SEXTUS.

ECCLESIA.

ECCLESIA, Græca vox est Ecclesia, latine autem idem sonat quod cœtus, aut congregatio, & solet capi ipsa pro ipsa hominum congregatione: quæ significatio sæpissime in sacris litteris habetur. Aliquando etiam significat locum illum in quo populus congregatur, præcipue locum in quo congregatur populus ut reddat laudes Deo, qui locus proprio vocabulo dicitur templum. Sic enim invenimus in libro Judith: *Postea vero convocatus est omnis populus, & per totam noctem intra Ecclesiam craverunt petentes auxilium à Deo Israel.* Quo loco (ut aperte constat) Ecclesiæ nomen ponitur pro ipso loco in quo congregatur populus. Verum hæc significatio rarior est in sacris litteris. Hac ergo significatio ommissa, (quoniam de rebus ad illud pertinentibus, infra sub titulo Templi disseremus) primam significationem pertractemus, de qua aliquas reperio hæreses. Prima est quæ asserit intra Ecclesiam non esse bonos & malos, sed solos bonos ad illam pertinere asserit. Hujus hæresis auctor fuit Donatus quidam, à quo Donatistæ appellati sunt. Hic Donatus (ut Augustinus libro de hæresibus, capite sexagesimonono, refert) è Numidia, quæ pars Africæ est, extens, totam pene Africam suo errore infecit. Cujus erroris initium & causa fuit, quia Cæcilianus contra voluntatem Donati fuerat ordinatus Ecclesiæ Carthaginensis Episcopus. Cui Cæciliano crimina imponens, quæ probare non potuit, à iudicibus, qui optime rem noverunt, tamquam impostor Donatus judicatus est. Qui volens suam falsitatem pertinaciter diffensionem firmare, schisma in hæresim commutavit. Nam ab Ecclesia se divisit, dicens in sola Donati parte esse veram Ecclesiam: in aliis autem partibus, quæ Cæciliano favebant, non esse Ecclesiam, quia etsi ibi aliquid essent boni ex communione remane malorum maculabantur, & ita Ecclesiæ peribat. Hinc tandem Donatus, adjunctis sibi ejusdem factionis Episcopis, Majoranum quendam apud Carthaginem ordinavit Episcopum, post quem Donatus alius successit, tanta doctrinæ & eloquentiæ, ut ab eo multi (ut Augustinus ait) putent fuisse vocatos Donatistas. Et hic secundus Donatus est ille de quo

beatus Hieronymus in libro illustrium virorum facit mentionem, quamvis dicat ab illo Donatianos esse appellatos. Nam opuscula quæ Donatum scripsisse Arriano dogmari convenientia refert Hieronymus, illa Augustinus huic secundo tribuit, à quo ait propter doctrinæ eminentiam plerisque putasse Donatianos fuisse vocatos. Et in hac parte magis crediderim Augustinum quod Apher fuerit, quemadmodum Donatus; quapropter melius potuit rem agnoscere. Nec possum hic tacere quæ hoc loco Bernardus de Lutzemburgo in suo cathalogo hæreticorum de Donatistis loquens ait: Hic enim cum dixisset Donatum, primum videlicet (ut ex ejus littera facile est conjicere) fuisse temporibus Constantii Imperatoris, & Julii Papæ (& id quidem bene, Platina illi favente in vita Liberii Papæ) postea subiungit, dicens: Cyprianum Carthaginensem Episcopum scripsisse diversos tractatus & epistolas adversus hunc donatum. Quis jam ferre poterit hominem toties in eumdem lapidem offendente? Cyprianus siquidem tempore Cornelii Papæ fuit, & eodem die quo Cornelius Romæ, quamvis non eodem anno, Cyprianus Carthagiæ sub Valeriano & Galieno principibus (ut Hieronymus ait) passus est. A Cornelii autem passione usque ad Julium sub quo Donatus fuit, septuaginta aut plures anni intercesserunt. Qui sit ergo, ut Cyprianus scribat adversus Donatum, septuaginta annis ipso posteriorem? Et certe (ni memoria me fallit) in omnibus Cypriani operibus nulla est mentio de aliquo Donato, præterquam in secundo libro, cujus secunda epistola est ad quemdam Donatum, in qua nec nomen hæreticos positum est, nec de hæresi ulla memoria, sed solum enarrat Donato in illa epistola qualiter fuerit ex Gentibus ad fidem Christi conversus, & mundi laqueos illi declarat: ut hac occasione cautum illum redderet. Verum hic bonus homo forte legens epistolæ solum titulum, putavit illum esse Donatum heresiarcham, cum tamen constet esse alium hæretico virtuosiore. Ad hos Donatistas pertinent Rogariani, à Rogato quodam dicti, de quibus mentionem facit Augustinus epistola quadagesimo octava. Ad hos etiam pertinent Circumcelliones, de quibus alias dicemus. Hunc errorem post multas an-